

AMA BOLDOG LÉNY, AZ EMBER

VESNA KRMPOTIĆ

Még az ezredfordulón innen bolygónk vagy fölperzselődik az erőszak, gyűlölet és rettegés tüzében, vagy az erős szeretet tiszta fényében megfürödve új életre kel. Hivatottak vagyunk arra, hogy e két lehetőség megvalósulásának egyikénél jelen legyünk: a végleges elsötétülésnél vagy a fény szétáramlásánál. A két lehetőség közül az első látszik valószínűbbnek: a végösszeomlás. A másik, a fordulat, kevésbé hihető, ábrándnak tűnik. A középút az, amiről bizvást állíthatjuk, hogy járhatatlan, nem lavírozhatunk, nem folytathatjuk ezen az úton tovább, gebénk sem bír már el bennünket a hátán.

Mi, mindannyian, kik földgolyónk sarát tapossuk, az utolsó vacsorára vagyunk hivatalosak: a finálé tanúiként és részvevőiként idéztek be bennünket, legyen ez a zárójelenet összeroppanás vagy szabadulás. Félelmetesen nagy alkalom ez a meghívó számunkra, megtiszteltetés és felelősség.

E három elvont főnév közül az utóbbi, a felelősség, érdekel bennünket ezúttal. Mindannyian tudjuk, meg is fogalmaztuk nemegyszer, hogy nem várhatjuk tétlenül a kozmikus és lélektani mechanizmus beindulását, aminek előrelátható következményei: elesettség, kisiklás, rom. Azért vagyunk itt, hogy lehetségessé tegyünk a lehetetlent, hogy elősegítsük azt a káprázatos, teljes fordulatot, az elme és a világ mutációját. Ezért vagyunk itt, a többiekkel egyetemben, mi is, irodalmárok.

Akaratlanul is megborzongat az a kitüntetés, hogy ebben a sorsfordító pillanatban, az apokalipszis idején itt vagyok: mert e sorsfordító pillanat és az apokalipszis átélése mellett egy másik lehetőség is adatik számomra, tűnjék az bár mégoly halványnak: egy új világ építésében való részvétel lehetősége.

Irodalmár vagyok, az írott szó varázsával próbálok hát hatni: ha takarítónő, postás, orvos, bányász vagy politikus lennék, módját találnám annak, hogy lehetőségeimhez mérten én is részt vállaljak a munkából, olyan eszközökkel és hatékonysággal, amelyek a foglalkozásom természetéből adódnak. Ezúttal, ezzel az összajövettel is részt vállal-

lunk: a rosszról és a jóról beszélünk vagy mindkettőről, aszerint, hogy ki melyiket érzi önmaga számára nagyobb kihívásnak.

Ami engem illet, szívesebben beszélek arról a második lehetőségről, arról, amelyik olyan álomszerűnek, valóságértelmenek, már-már csalókának tűnik, és annak az ősi ösztönnek az emlékét idézi, amellyel a lélek és az elme a mindent szétzúzó téboly ellen harcol. Mondjanak bármit, ez utóbbi vízió, a menekvés látomása mélyen az emberben gyökerezik, mélyen és öröktől fogva. Az embert a kezdetek kezdete óta ez a látomás tartja vissza az elveszéstől, az öntudatlanságba, önösségbe, magányba való zuhanástól. Mindannak pedig, ami ilyen erősen és tartósan összenőtt vele, valóságosnak és megvalósíthatónak kell lennie. És mert ilyen, beszélünk kell róla, és közben tudatában kell lennünk annak, hogy ezzel nem a láthatáron megjelenő apokalipszis elől hátrálunk meg, hanem ily módon szembeesülünk vele.

Gondtalanul, aránylag védetten, teli hassal élni egy olyan világban, amelyben óránként ezrek pusztulnak el mások önkénye, mohósága és felebarátaik nemtörődömsége miatt, már-már búnszámba megy. A világ mind kevésbé tud ellenállni az apokaliptikus nap tömegvonzásának. De ama másik nap is életjelt ad magáról, hallani hangokat, az önzetlenség és a megfélemlíthetetlenség hangjait. Igaz, a komor hangok erősebbek. De: mitől pattan el inkább az üveg pohár: a hang erősségétől vagy a pontosan előidézett hangrezgésektől?

Úgy vélem, egyedül csak ez utóbbi hangokra érdemes figyelni, ezeket kell közvetíteni, e valódi rezgéseket. Nem nevezném őket a bizakodás hangjainak, ez így túlságosan is erőtlennek, sértően nyugtatgatónak tűnne. A cselekvő szépség és szellemiség hangjai ezek. Ha hallgatjuk és közvetítjük, akkor önmagunkból is megteremtjük, mi több: megéljük őket.

Gondolom, csak ennek van értelme: figyelni rájuk, közvetíteni, megélni őket, és ekként: a sötétség táborát is megfertőzni velük. Való igaz, hogy az apokalipszis hangjai teljesen eluralkodtak a képernyőinken, újságaink lapjain, a rádió hullámhosszain, állami költségvetésünkön és tervezeteinken. Ritkán hallani az öröm, a nagylelkűség, a megbocsátás, a nyugalom hangjait. Mondhatni: minden olyan, amilyen, olyan hangok hallatszanak, amilyen dolgok történnek. Sötétek, ha sötét van. Csúnyák, ha nagy a fertő. Ám mégis: messzemenően gyakrabban történnek fénylő dolgok, mint amennyit hallani róluk. Mert korunk mazochisztikus, kéjérségét fokozzák a vészjósló hírek, a kínzás, a rémségek és az önmagából kivetkőzött ember látványa: ingerli magát velük, belőlük meríti sötét gyönyöreit. Maga az irodalom is gyakran az apokalipszis, a reménytelenség nyelvén beszél, durván és zúrzaravosan. Könnyen összekeveri a szabadelvűséget a káromkodással és a hérosztratoszizmussal.

Mindazok, akik hivatalosak erre az utolsó díszlakomára: irodalmárok, mérnökök, háziasszonyok, nem azért vannak itt, hogy az éjféli

óraütésre várakozzanak, és aztán szétszéledjenek, fölprózódva, netán atomjaikra hullva. Hanem azért, hogy éberebb elmével a zárójelenet ama második lehetőségét segítsük érvényre jutni, megvalósulni, hogy rá figyelve, akaratlanul is megteremtsük, megalkotva megéljük, és ily módon csökkentjük a valószínűségét az elsőnek.

Mert: másként hogyan leküzdeni a rosszat, amely olyannyira elharapózott? Nem ártanánk közben a másíknak is, a jónak? Hogyan gyomláljuk a termőföldet, ha több a dudva, mint a gabona? Kár esne a gabonában is, mert a gyökere végzetesen összefonódott a dudvával. Ezért arra a bölcsre kell hallgatni, aki azt mondja, gyomlálni annyit tesz manapság, mint: háziasítani, nemesíteni, megváltoztatni. A dudva is olyan növény, amely a nap felé nyújtózik. Azért hivatalosak ide írók, költők és mások is, hogy ennek tudatára ébredjenek.

Az ember, mondják, sokkal fogékonyabb a szenvedésre, mint a boldogságra. Lehetséges, hogy tévednek, mert nem biztos, hogy jól definiálták a boldogságot. Ha a boldogság nem egyéb, mint a szenvedés hiánya, ha csak két szenvedés közti szünet, akkor tényleg nem kell hozzá különösebb tehetség. De ha a mi elveszített, eredendő állapotunk a boldogság, s a szenvedés, ennek ellentétéként, eme állapot megszakítása, rajta ütött rés, akkor egy ilyen állapot visszaszerzéséhez igenis szükségeltetik némi tehetség, erőfeszítés és kitartás és tanulás és példa.

Képesség, hogy ama boldog lény légy, akit embernek hívnak, harc a megismerésért, hogy valóban ama boldog lény légy, állhatatosság, hogy ama boldog lény maradj, és hogy mindig szem előtt tartsd, elmédbe és lelkédbe vésd élő példaképét ama boldog lénynek, aki az ember.

Körülöttünk már fölhangzanak az Apokalipszis lovasainak dobbanásai és én, lám, a boldogságról szólok: nem tompítom ezzel a dobbanásokat, csak gyérebbé teszem őket.

P. NAGY István fordítása